

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

О. В. Скидан,
докторант, Державний агроекологічний університет

Статтю присвячено обґрунтуванню теоретичних, методичних і практичних засад розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності в АПК в умовах розвитку ринкових відносин. Розроблено напрями удосконалення економічного механізму інноваційної та інвестиційної діяльності в АПК України.

The thesis is devoted to substantiation of theoretical, methodical and practical bases of development of the economic mechanism of innovation and investment activity in the AIC in conditions of the market relations' development. Directions of improvement of the economic mechanism of innovation and investment activity in the AIC of Ukraine were developed.

ВСТУП ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є теоретико-методологічне уточнення та розробка науково-обґрунтованих пропозицій щодо стимулювання розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в сфері вітчизняного АПК. Результати дослідження отримані з допомогою аналітичного, абстрактно-логічного та економіко-математичного методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Регулювання економічного розвитку, в т.ч. в аграрній сфері, має набути форми інвестиційної політики, яка спрямовується, насамперед, на впровадження інновацій, здатних за рахунок оновлення техніко-технологічної та організаційної бази виробництва забезпечити отримання конкурентоспроможної продукції. Активний розвиток вказаних процесів забезпечується за рахунок впливу адекватного інституціонального середовища. Дієвість такого впливу виявляється через тривалість інерційного періоду між інституціональними змінами та реакцією економічної системи. У формуванні інституціонального середовища, адекватного певній моделі економічного розвитку, важливе місце посідає держава, яка завдяки виконанню своєї законотворчої функції запроваджує зміни в інституціональній структурі [3, с. 12].

При розробці заходів щодо підвищення ефективності функціонування аграрної сфери та нарощування обсягів виробництва продовольства необхідно враховувати міжнародний досвід, який свідчить, що для кожного подальшого приросту аграрного виробництва все більш необхідним стає залучення несільськогосподарського капіталу. Потрібні ефективні засоби виробництва для сільського господарства, кадри у самому сільському господарстві, здатні застосовувати високі технології, необхідна розвинута матеріально-технічна і фінансова інфраструктура для реалізації даних технологій в аграрній сектор [8]. Виведення аграрної економіки на шлях інноваційного розвитку

передбачає насамперед необхідність формування адекватного людського і соціального капіталу в аграрній сфері як сукупності знань, вмінь та творчих здібностей індивідів, системи взаємовідносин, соціальних зв'язків і комунікації між ними, що дозволяє ефективно використовувати нові технології, реалізувати засвоєні та створювати нові знання для сталого соціально-економічного розвитку (рис. 1).

Тому пріоритетами аграрної інноваційної політики є розвиток освіти і науки, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів, стимулювання фундаментальних досліджень за ключовими напрямками. Маркетинг інновацій спрямований на підтримку конкурентоздатності підприємств та розширення ринків збуту. Він включає в себе організацію конкурсів, виставок, розміщення повідомлень в засобах масової інформації, діяльність щодо формування інвестиційної привабливості агроінновацій, а також культивування власне ідеї потреби аграрної сфери в інноваціях.

Завданнями стратегічного управління інноваціями є розробка відповідних планів, заходів, проектів, програм, спрямованих на задоволення потреб споживачів у нововведеннях. Система фінансування включає джерела надходження фінансових ресурсів, принципи їх

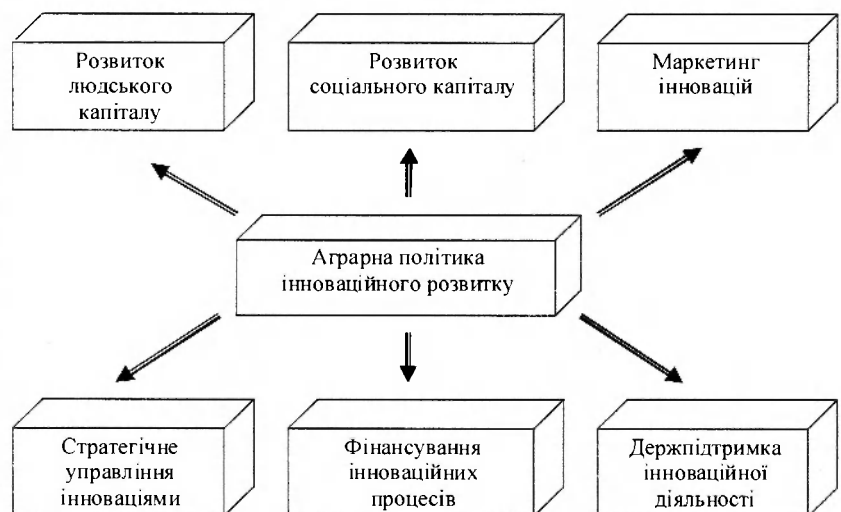

Рис. 1. Напрями аграрної політики інноваційного розвитку

Джерело: власні дослідження

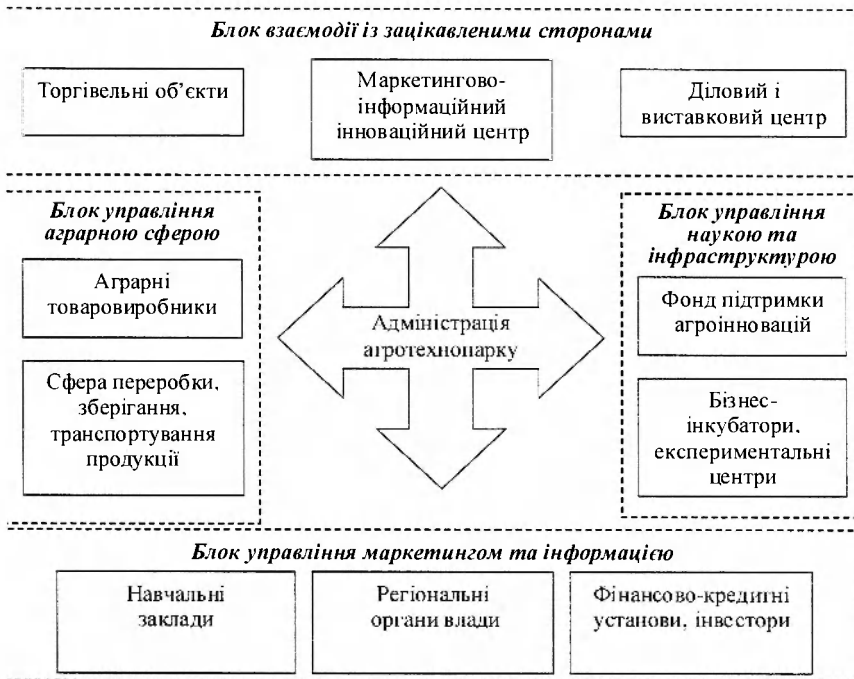

Рис. 2. Організаційна структура регіонального агротехнопарку

Джерело: власні дослідження

спроможності аграрної сфери окремих територій доцільним є створення агротехнопарків у кожному регіоні. При цьому їх засновниками мають стати регіональні органи влади, аграрні та переробні підприємства, наукові установи, підприємницькі і фінансові структури (рис. 2). Ключовими напрямками діяльності агротехнопарку є розвиток інноваційного підприємництва в аграрному секторі регіону, просування результатів наукових досліджень, інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності, пошук, відбір і супроводження перспективних проектів, залучення фінансових ресурсів для їх реалізації та ін.

Стратегічною метою регіональної аграрної інноваційної політики є формування сприятливого інституціонального середовища, яке б сприяло перетворенню наукових ідей в конкурентоздатні ринкові продукти. Досягти цього можливо на основі об'єднання наукового, освітнього, інформаційного,

вкладення та механізми контролю за використанням, оцінку ефективності інноваційних розробок. Державна підтримка інноваційної діяльності передбачає субсидування відсотків за кредитами, надання пільг в оподаткуванні, інформаційну підтримку та ін.

Міжнародний досвід показує, що одним з найбільш ефективних інструментів підтримки інноваційної діяльності в аграрній сфері є агротехнопарк. Скасування непрямой державної підтримки технопарків у вигляді податкових пільг для виконавців проектів у 2005 р. призвело до стримування їх діяльності. Відновлення повноцінної роботи технопарків пов'язується з прийняттям нової редакції Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків". Законом відновлено окремі податкові і митні пільги виконавцям проектів технопарків. Згідно з законом технологічний парк — це юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів, з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Єдиною законодавчо визначеною інноваційною структурою АПК України є технологічний парк "Агротехнопарк". Напрямами його діяльності є ряд проектів, зокрема щодо будівництва енерготеплогенеруючих комплексів, біодизельних та біоетанольних заводів, когенераційних станцій для утилізації промислових, комунальних та побутових відходів, обладнання із термічної деструкції, газифікації, анаеробної ферментації для виробництва біо- та синтезгазу, модернізації цукрових заводів та інших підприємств, біопаливних компонентів та добрив, створення агропромислових і переробних виробництв з новітніми технологіями та ін.

З метою активізації регіональної складової інноваційної діяльності як фактора підвищення конкуренто-

спроможності аграрної сфери окремих територій доцільним є створення агротехнопарків у кожному регіоні. При цьому їх засновниками мають стати регіональні органи влади, аграрні та переробні підприємства, наукові установи, підприємницькі і фінансові структури (рис. 2). Ключовими напрямками діяльності агротехнопарку є розвиток інноваційного підприємництва в аграрному секторі регіону, просування результатів наукових досліджень, інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності, пошук, відбір і супроводження перспективних проектів, залучення фінансових ресурсів для їх реалізації та ін.

Розвиток інноваційної діяльності передбачає необхідність залучення відповідних інвестиційних ресурсів. В сучасних економічних умовах інвестування інноваційних проектів є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності аграрної сфери [1, С. 3]. Забезпечення стійкого економічного розвитку потребує адекватних спільних зусиль зі сторони підприємств-виробників та державних структур, причому в сучасних умовах зростає значення регіональної складової у формуванні активної інвестиційної політики. Лібералізація ринків вимагає від як від економіки країни в цілому, так і від окремих її галузей, регіональних підкомплексів, підприємств створювати інноваційний потенціал, спроможний забезпечити їм належний рівень конкурентоспроможності.

Важливе значення останніх обумовлене також тим, що у функціонуванні сільського господарства немає об'єктивних умов, які б забезпечували створення класичних умов ринкового капіталообігу, спираючись на які, підприємства здатні самостійно вести нормальне розширене відтворення [6, с. 9]. Тому забезпечення передумов для залучення в аграрну сферу інвестицій, зокрема іноземних, є важливим елементом аграрної політики держави та її регіонів. Динаміка та характер інвестиційних процесів є індикатором, що характеризує загальну ситуацію в аграрній сфері, її привабливість для вкладення капіталу. Темпи інвестування сільського господарства, мисливства та лісового господарства у 2007 р. порівняно з 2006 р. значно уповільнились: з 33,9% до 18,4%. Як наслідок, питома вага капіталовкладень у цей вид економічної діяльності скоротилася на 0,7 в.п. і становила 5,1% від загального обсягу освоєння інвестицій в основний капітал. Натомість приріст обсягів інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів склав у 2007 р. 27,5% проти 19,5% у

2006 р. (табл. 1).

Сільське господарство, мисливство та лісове господарство залишаються непривабливими для зарубіжних інвесторів. Частка іноземних інвестицій у вказану сферу не перевищує 1,9% загального їх обсягу в економіку України. Активнішим процес залучення зарубіжного капіталу є у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів — 1564,0 млн дол., що становить 5,3% до загального підсумку (табл. 2).

Вирішення завдання ефективного економічного розвитку безпосередньо залежить від стану управління процесом інвестиційної привабливості. При цьому необхідно врахувати досвід країн з розвинутою ринковою економікою, який показує, що ефективність залучення капіталовкладень в сільськогосподарське виробництво забезпечується при комплексному вирішенні всіх проблем, які здійснюють негативний вплив на інвестиційну привабливість [7, с. 107].

Аграрна інвестиційна політика формується і реалізується не лише на загальнодержавному, а й на регіональному рівні. Причому саме від активності регіональних органів влади залежить створення сприятливого інвестиційного клімату на відповідній території. Традиційні чинники інвестиційної привабливості територій поступово відтісняються якісно новими: мобільністю робочої сили, гнучкістю місцевих постачальників, готовністю місцевої влади до співпраці тощо. При цьому надзвичайної важливості набуває питання формування позитивного іміджу, який відображає найбільш характерні риси території і дозволяє відрізнити її від інших (рис. 3).

Важливу роль у зміцненні позитивного іміджу відіграє постійна присутність в інформаційному полі [2, с. 20]. Тому залучення інвестицій передбачає активний розвиток інформаційного забезпечення вказаного процесу, метою якого є інформування потенційних інвесторів щодо наявних інвестиційних можливостей, умов ведення інвестиційної діяльності, створення інформаційної відкритості та привабливого іміджу.

Формування доступного інформаційного бізнес-середовища включає представлення інформації про підприємства аграрної сфери в ЗМІ та в мережі Internet; проведення PR-компаній інвестиційних проектів; інвестиційних семінарів, конференцій, форумів, виставок-ярмарків; розвиток відносин з представництвами зарубіжних держав; розробку інвестиційних паспортів АПК регіонів та окремих територіальних утворень. Для ухвалення рішення потенційний інвестор повинен мати інформацію про соціально-економічні умови в країні та окремих її регіонах, нормативну базу, по-

Таблиця 1. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності у 2005–2007 рр.

Галузі економіки	2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	млн грн.	у % до 2004 р.	млн грн.	у % до 2005 р.	млн грн.	у % до 2006 р.
Усього	93096,1	101,9	125253,7	119,0	188486,1	129,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	5015,7	125,8	7309,1	133,9	9519,1	118,4
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	4904,4	126,8	7190,1	134,6	9337,9	118,2
Рибальство, рибництво	27,0	61,2	55,1	185,8	35,7	57,9
Промисловість	35031	104,1	44803,7	115,3	64341,4	127,0
в т.ч. виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	6418	109,6	8290	119,5	11829,8	127,5

Джерело: [5].

тенційні об'єкти для інвестування. Відсутність навіть частини такої інформації змушує інвестора налаштуватися на песимістичний сценарій, тобто закладати в бізнес-план додаткові фінансові витрати [2, с. 25]. Практика свідчить, що одним із ключових індикаторів інвестиційної привабливості є успішність інвестиційних проектів, які вже впроваджуються на певній території країни. В цьому процесі надзвичайно важливим є характер взаємодії інвесторів з місцевими органами влади.

Проте необхідно враховувати, що інвестиційний проект, визнаний ефективним за критерієм інвестора, може виявитися неефективним у загальному балансі економічних інтересів, ресурсних можливостей та обмежень певного територіального ареалу. Тому на рівні регіонів, враховуючи їхні соціальні та еколого-економічні особливості, необхідно напрацьовувати власну методологію розробки та реалізації окремих інвестиційних проектів, здійснювати маркетинг інвестиційного ринку, розробляти інвестиційні програми, системно вирішувати задачі економічної та науково-технічної експертизи окремих про-

Таблиця 2. Прямі інвестиції в Україну та з України за окремими видами економічної діяльності

Галузі економіки	Обсяги інвестицій на 01.01.2008			
	в Україну		з України	
	млн. дол. США	у % до загального підсумку	млн дол. США	у % до загального підсумку
Усього	29489,4	100,0	6196,1	100,0
Промисловість	8138,0	27,6	33,4	0,5
переробна	6941,0	23,5	33,3	0,5
у тому числі				
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1564,0	5,3	6,5	0,1
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	557,1	1,9	0,9	0,0
у тому числі				
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	552,7	1,9	0,9	0,0

Джерело: [4].

Рис. 3. Інструменти управління інвестиційною привабливістю АПК на регіональному рівні

Джерело: власні дослідження

ектів; а також розміщення та освоєння інвестицій.

Одним із факторів, що визначають інвестиційну привабливість аграрної сфери, є рівень та перспективи розширення споживчого попиту. Прогнозування внутрішнього попиту на основні групи харчових продуктів, проведене з використанням методу екстраполяції рядів динаміки, показує, що найбільш динамічне зростання обсягів споживання відбуватиметься за такими групами харчових продуктів, як риба та рибопродукти, плоди, ягоди та виноград, олія (табл. 3).

Майже незмінним залишиться попит на цукор та картоплю. Натомість відбуватиметься подальше скорочення обсягів споживання хліба та хлібопродуктів. Аналогічні розрахунки на рівні регіонів можуть використовуватися в якості факторів формування інвестиційного іміджу окремих галузей АПК та при розробці відповідних заходів регіональної аграрної політики.

Таблиця 3. Прогноз споживання основних харчових продуктів населенням України у 2008–2010 рр., на душу населення в рік, кг

Показники	2006 р. факт	Прогноз			2010 р. у % до 2006 р.
		2008 р.	2009 р.	2010 р.	
М'ясо та м'ясопродукти	42	44,6	46,4	48,2	114,8
Молоко та молокопродукти	234,7	246,8	252,1	257,4	109,7
Риби та рибопродукти	14,1	16,4	17,2	18,1	128,4
Яйця	251	279	293	307	122,3
Хліб та хлібопродукти	119,5	119,5	118,3	117,0	97,9
Картопля	133,6	135,8	135,6	135,4	101,3
Овочі	126,7	133,1	137,2	141,2	111,4
Плоди, ягоди та виноград	34,8	39,6	41,1	42,7	122,7
Цукор	39,5	39,2	39,5	39,7	100,5
Олія	13,6	15,5	16,3	17,1	125,7

Джерело: власні дослідження

ВИСНОВКИ

Практична реалізація заходів щодо стимулювання інноваційно-інвестиційної складової розвитку АПК у вигляді активізації розвитку людського і соціального капіталу у вказаній сфері, маркетингу інновацій та інвестиційних можливостей територій, стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та формування відповідного інституціонального середовища сприятиме подоланню значного відставання АПК України від рівня економічно розвинених країн, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції та розширення обсягів її експорту на міжнародному ринку. Перспективи подальших досліджень щодо піднятої проблеми полягають у формуванні принципів, методів, факторів розвитку та критеріїв оцінки економічної ефективності системи управління інноваційно-інвестиційними процесами в АПК на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Література:

- Бобиков А.А. Інвестиції як фактор ефективного освоєння інновацій в сільському господарстві (на матеріалах Московської області): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / Гос. науч. уч. Всеросс. науч.-исслед. инст. эк. с.х. РАСХН. — М., 2007. — 23 с.
- Дацишин М., Дацків Р., Микита О. та ін. Конкурентні переваги території у боротьбі за інвестиції. — К.: Інститут реформ. — 2004. — 44 с.
- Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Київський національний економічний ун-т. — К., 2002. — 20 с.
- Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2007 році: Статистичний експрес-випуск / Державний комітет статистики України. — К., 2008. — 16 с.
- Капітальні інвестиції за 2007 рік: Статистичний експрес-випуск / Державний комітет статистики України. — К., 2008. — 7 с.
- Ковальов В.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкового розвитку аграрної сфери: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Дніпропетровський держ. аграрний ун-т. — Д., 2005. — 19 с.
- Разработка рекомендаций по повышению инвестиционной привлекательности сельского хозяйства Воронежской области. — Воронеж: ГНУ НИИЭОАПК ЦЧР РФ РАСХН, 2007. — 155 с.
- Скидан О.В., Геращенко Л.С. Розвиток інноваційної діяльності в АПК регіону // Вісник Сумського національного аграрного університету. — Суми, 2005. — № 1. — С. 177—182.